

Research Article

The Approach of the Quran and Hadiths in Approving and Condemning Women's Employment

Mohammad Asadi Mehmandousti^{1*}, Mohammad Jafari Harandi², Seyyed Asghar Hosseini³

Abstract

According to verse 32 of An-Nisa, the jurists' interpretative interpretation of this verse is that earning income is not prohibited for any man or woman. This occupation and weight of prohibition on men have not been seen, but the source of earning income and employment for women is based on expediency and immunity, because in Islam, maintaining immunity and benefit in employment is very important for women. Islam sees the employment of women in professions such as: gynecology, midwifery, anatomy and female surgeries, etc., which have a critical need for female expertise, as facilitating employment for women and is concerned with encouraging women to such professions. However, some professions have been condemned in Islam. Islam recommends that women should not turn to such professions. Islam does not consider it permissible to harm women as a result of employment, while it has left the needs and right of maintenance to men. Islam explicitly states that in the event of a man's excuse due to (incapacity, illness, financial incapacity, etc.), women are permitted to work according to Islamic jurisprudence. Of course, the explicit statement that has been examined in this article regarding women's employment is the narrations and verses that definitely and definitely accept the right of women and men to work, and the Quran and narrations do not contain any prohibition on women's employment, but not every occupation that women are criticized for engaging in. The contents of this research have been criticized and examined in a library study and descriptive-analytical method, and justified and interpreted based on Islamic teachings.

Keywords: Women's employment, Quran, narrations

How to Cite: Asadi Mehmandousti M, Jafari Harandi M, Hosseini SA., The Approach of the Quran and Hadiths in Approving and Condemning Women's Employment, Journal of Quranic Studies Quarterly, 2025;16(62): 109-126.

1. Assistant Professor of Jurisprudence and Fundamentals of Law, Yadegar Imam Khomeini (RA) Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
2. Associate Professor, Yadegar Imam Khomeini (RA) Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
3. PhD Student, Yadegar Imam Khomeini (RA) Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Correspondence Author: Mohammad Asadi Mehmandousti

رویکرد قرآن و روایات در تایید و مذمت اشتغال زنان

محمد اسدی مهماندوستی^۱، محمد جعفری هرندی^۲، سید اصغر حسینی^۳

چکیده

با توجه به آیه ۳۲ نساء برداشت تفسیری فقها از این آیه کسب در آمد برهر مرد زن منعی ندارد، این کسب و بر مرد وزن منعی برآن دیده نشده است اما منبع کسب در آمد و اشتغال زن، بنا بر مصلحت و مصونیت اقدام می گردد، چرا که زنان در اسلام حفظ مصونیت و مصلحت در شغل برای آنان اهمیتی فراوانی دارد. اسلام به روی آوردن و آموزش دیدن زنان به مشاغلی مانند: پزشکی زنان، مامایی، آناتومی و جراحی های زنانه، و... که نیازمبرم به تخصص زنانه داشته باشد امر اشتغال را برای زن تسهیل می بیند و در ترغیب زنان به چنین مشاغلی اهتمام می ورزد. اما برخی از مشاغل در اسلام مذمت شده اند، توصیه اسلام این است که: زنان به اینگونه مشاغل روی نیاورند. اسلام آسیب رسیدن به زن در اثر اشتغال را جایز نمی داند در حالیکه مایحتاج و حق نفقه را به مرد واگذار کرده است. اسلام به فوریت صریح بیان می کند در صورت عذر مرد به دلیل (نقصان، بیماری و عدم تمکن مالی....) زنان به دستورفقهی مجوز در اشتغال هستند، البته بیان صریحی که در مورد اشتغال زن در این مقاله مورد مذاقه قرار گرفته روایات و آیاتی است که حق اشتغال زن و مرد را به طور قطع و یقین قبول دارد، و قرآن و در روایات هیچگونه منعی بر اشتغال زن وارد نشده، اما نه هر اشتغالی که زنان با رجوع به آن مشاغل مورد نكوهش قرار بگیرند، مطالب این پژوهش با استعانت از آیات و روایات و تفاسیر به صورت مطالعه کتابخانه ای و به روش توصیفی-تحلیلی مورد نقد و مذاقه و بر اساس آموزه های اسلامی توجیه و تفسیر شده اند.

واژگان کلیدی: اشتغال زنان، قرآن، روایات

۱. استادیار فقه و مبانی و حقوق، واحد یادگار امام خمینی (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. دانشیار، واحد یادگار امام خمینی (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. دانشجوی دکتری، واحد یادگار امام خمینی (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مقدمه و بیان مسئله

بر اساس آیات و روایات و منابع تاریخی واصله که تورق شده اند، اسلام بیان می کند اشتغال زنان ایرادی برآن وارد نیست اگر مانعی بر آن باشد از طریق موازین شرعی قابل حل می باشد خانواده در اسلام از ارزش بالایی برخوردار است. زنان در طول تاریخ با مشارکت خود در رویدادها و مسائل فرهنگی، آموزشی، تربیتی، اقتصادی، سیاسی، تاریخی و نظامی و... بسیار موثر بوده اند. رسول اکرم (ص) در حدیثی چنین بیان نموده اند «طَلَبَ الْحَلَالَ فَرِيضَةً عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ مُسْلِمَةٍ» به دنبال روزی حلال رفتن بر هر مرد و زن مسلمان لازم است. (مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۱۰۳، ص ۹) قرآن کریم جایگاه مرد را به منزله‌ی سرپرست خانواده به رسمیت شناخته و در احادیث زیادی نیز تاکید شده است بدون دلیل مردان نمی توانند سرپرستی را از دوش خود بردارند و به همسرشان واگذار نمایند. اسلام در مصلحت و مصونیت زن حق اشتغال زن را حق به واگذار و اشتغال زن را بر اساس آیات و روایات برآن جواز صادر نموده است، اما در عمل این بدان معنا نیست که با توجه به تمکن مالی زن به مسئولیت گریزی مردان منجر شود و یا مردان باتوجه به استقلال مالی زن مورد بی مهری واقع گردند.

پیشینه تحقیق

مبانی مورد پژوهش در این تحقیق از منابع کتابخانه ای و با استناد آیات و روایات مورد ارزیابی واقع شده اند، که اشتغال زن می تواند جواز دار باشد (شرعی) و یا غیر جواز (نامشروع) بدون حکم شرعی و با علاقه شخصی باشد، که برخی از این منابع مطابق با موضوع پژوهش مورد تفحص و دقت نظر قرار گرفته شده است.، اما پاره ای از محققان می توانند از منابع ذیل بهره برداری نمایند. و مطلب جدیدی پیرامون مسائل زنان به نگارش در آورند. برخی از این منابع عبارتند از:

۱- عقاید النساء نوشته جمال الدین خوانساری در نقل باورهای خرافی زنان است، این کتاب به زبان فارسی موجود است، عقاید النساء را قدیمی ترین سند مکتوب درباره اخلاق و آداب و رسوم زنان عامی ایران می دانند، هر چند انگیزه نوشتن کتاب خرافه ستیزی بوده است، که فراز و نشیب مسائل زنان در خصوص دانستن آنها در این کتابها معلوم می شود.

۲- احکام النساء از شیخ مفید، کتابی است فقهی به زبان عربی شده است در خصوص احکام فقهی زنان در مبحث مختلف بحث به میان آورده که اشتغال و حضور در اجتماع را می توان از زیر مجموعه های این مباحث برشمرد.

- ۳- بلاغات النساء از ابن طیفور، که به زبان عربی نگاشته شده، این منبع از منابع اهل سنت و به سخن فصیح و بلیغ اشعار و سخنان کوتاه زنان تاریخ اسلام در زمینه سیاسی و اجتماعی و فرهنگی سه قرن نخست قمری، نقل شده است.
- ۴- خیرات حسان از اعتماد السلطنه، او درباره شرح حال ۹۱۲ زن مشهور اسلامی، در سه جلد سخن به میان آورده است. برخی از مباحث ادبی این کتاب به صورت سروده و در قالب مضمون به ثبت رسیده است.
- ۵- ریاحین الشریعه از ذبیح الله صفا، این کتاب به زبان فارسی نوشته شده است. ایشان در منبع خود به معرفی بانوان شیعه دانشمند پرداخته است.
- ۶- مقاله بررسی تطبیقی اشتغال زنان در مکتب اسلام و فمینیسم، نویسندگان: خسروشاهی، قدرت الله؛ مؤمنی راد، فهیمه، (مشخصات نشر: پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، بهار ۱۳۹۴ - شماره ۱۰۴) ایشان به پدیده اشتغال و کار از ابتدای زندگی اجتماعی انسان پرداخته است.
- ۷- بررسی جایگاه زن در اخلاق اسلامی با تأکید بر حق حضانت و اشتغال زنان در حقوق اسلام و بشرنویسندگان: علینژاد، الناز صالحی، سیدمهدی نیکخواه، سرنقی، رضا (مشخصات نشر: پژوهش‌های اخلاقی « زمستان ۱۳۹۶ - شماره ۳)
- ۸- مقاله ارائه شاخص‌های الگوی مطلوب اشتغال بانوان بر اساس تجربه صدر اسلام نویسندگان: مقدم، وحید؛ مؤمنی راد، فهیمه؛ (مشخصات نشر: اقتصاد اسلامی زمستان ۱۳۹۷ - شماره ۷)
- ۹- اشتغال زنان؛ پیامدها و راهکارها، نویسنده: عطارد، فاطمه، (مشخصات نشر: بانوان شیعه، تابستان ۱۳۸۵ - شماره ۸)
- ۱۰- بررسی تطبیقی اشتغال زنان در اسلام و مسیحیت، پدیدآور: علی احسانی قمشلوئی استاد راهنما: عباس شفیعی (مشخصات نشر: دانشگاه ادیان و مذاهب، دانشکده زن و خانواده)
- ۱۱- چالش‌های اخلاقی اشتغال زنان در خانواده و راهکارهای آن از دیدگاه اسلام پدیدآورندگان: طاهره مهدویان استاد راهنما، محمدجواد فلاح، استاد مشاور: صادق گلستانی (مشخصات نشر: دانشگاه معارف اسلامی قم)
- ۱۲- مستندات قرآنی مفسران معاصر در فریقین، پیرامون اشتغال زنان، نویسنده: زهرا دیانی دردشتی، (مشخصات نشر: پژوهشنامه قرآن و حدیث، دوره ۱۴، پاییز و زمستان ۱۳۹۹. تمام این منابع و آثار یاد شده در جایگاه خود ارزش و مقام علمی خوبی در جهت تایید و مذمت اشتغال زنان دارند. .

جنبه نو آوری تحقیق: بررسی اشتغال اسلامی است، که پیرامون تایید و مذمت شغلی زنان در رویکرد جواز پذیر و یاعدم آن براساس آیات و روایات شده با استعانت و بهره گیر ای از مباحث فقهی و دریافت جواب از استفتائات مورد اهمیت واقع شده اند.

اشتغال

قرآن کریم

واژه شغل فقط یک بار در قرآن استعمال شده است، خداوند متعال چنین فرموده است: «فِي سُغْلٍ فَارِكُهُونَ»: بهشتیان در سرگرمی‌ها شیرین کامند. (یس، ۵۵) اما واژه کارعمل، سعی و مشتقات وابسته به کار در قرآن فراوان از آن سخن به میان آمده است.

تعریف لغوی اشتغال

این واژه از باب افتعال و به معنای پذیرش و مطاوعه است. ثلاثی مجرد آن (ش، غ، ل) است، راغب اصفهانی در مفردات چنین آورده است. الشُّغْلُ و الشُّغْلُ، یعنی حالت و عارضه ای که باعث می شود از دیگر مسائل غافل گردد. (راغب اصفهانی، ج، ص ۴۵۷) نقطه مقابل اشتغال، فراغت است.

کلمه اشتغال

پرداختن و سرگرم شدن و مشغولیت در کاری معنا دارد. (دهخدا، ج ۲، ص ۲۲۲۶) معین در لغت نامه کلمه اشتغال را به معنی پرداختن و سرگرمی و گرفتار شدن در کار معنا نموده است. (معین، ص ۲۸۰)

اشتغال در اصطلاح

درفرہنگ نامه اقتصادی از کلمه «اشتغال» به معنای مشغول بودن به کار تعریف شده است. فعالیت‌های بیرون از خانه را اشتغال می‌گویند. غریب به اتفاق اقتصاددانان کاری که همراه با مزد و پاداش باشد را در اصطلاح اشتغال می‌گویند. (حسینی میرصفی، بررسی تطبیقی اشتغال زنان)

اسلام تمام ابعاد حقوق انسانی زن را به رسمیت شناخته و با استناد به آیات قرآن کریم برخی از ویژگی زنان را اینگونه بیان می‌کند، برخوردار از نعمت الهی: «وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيَّ هُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَلرِّجَالِ عَلَيَّهِنَّ دَرَجَةٌ» (بقره، ۲۲۸) برای زنان همانند مردان وظایفی که بر دوش آنها است، حقوق شایسته ای قرار داده شده است.

نگاه ارزشی به شخصیت زن

امام صادق (ع) فرمود: «اکثر الخیر فی نساء». بیشتر نیکی‌ها در بانوان است. در روایتی دیگر چنین فرمودند: از ویژگی‌های زنان نیکو کار «خیر نساء کم التی اذا انفقت، انفقت بمعروف و ان اشکت، اشکت بمعروف فتلک عامل من عمّال الله.» بهترین زنان آن زنی است که اگر انفاق کند به معروف انفاق می‌کند و اگر خود نگهدار باشد به معروف، خود نگهداری می‌کند و این چنین زنی یکی از کارگزاران الهی خواهد بود. (صدوق، شیخ صدوق، ابوجعفر، محمد بن علی بن حسین بن بابویه قمی، علل الشرایع، ج ۳، ص ۲۷۹)

تساوی قرآنی

خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ...» (احزاب، ۳۵) مردان مسلمان و زنان مسلمان، مردان با ایمان و زنان با ایمان، مردان مطیع فرمان خدا و زنانی که فرمان خدا را اطاعت می‌کنند، مردان راستگو و زنان راستگو...
وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ...» (توبه، ۷۱) و پس به بندگان من بشارت ده؛ کسانی که سخنان را می‌شنوند و از نیکوترین آنها پیروی می‌کنند، آنها کسانی هستند که خدا هدایتشان کرده و آنها خردمندانند. و چون واگذاری امانات الهی برای انسانها است، مع الوصف تفاوتی بین زن و مرد گذارده نخواهد شد آنها (زنان و مردان) یار و یاور یکدیگر خواهند بود.

تساوی زن و مرد در امانات

در سوره زمر می‌خوانیم: «فَبَشِّرْ عِبَادَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أَوْلُوا لِبَابِ» (زمر ۱۷، ۱۸) پس به بندگان من بشارت ده؛ کسانی که سخنان را می‌شنوند و از نیکوترین آنها پیروی می‌کنند، آنها کسانی هستند که خدا هدایت شان کرده و آنها خردمندانند. «و چون واگذاری امانات الهی به انسانها است، تفاوتی بین زن و مرد گذارده نمی‌شود.

تساوی در مسئولیت پذیری

در اسلام زنان همچون مردان در فعالیت‌های مختلف سیاسی شرکت داشتند که حضور و شرکت آنان در برخی از این امور واجب و در برخی دیگر مباح بوده است. مثل نسبیّه بنت کعب بن عماره که به نام ام عماره مشهور است و اسماء بنت عمرو بن عدی با پیامبر (ص) در پیمان عقبه و بعثت پیامبر (ص) شرکت داشتند و پیامبر (ص) را همراهی نمودند. (ابن هشام، عبدالملک، السیره النبویه، ج ۲، ص ۷۹ و ۸۰)

تساوی مشارکت دربیعت

زنان در صدر اسلام همانند مردان با پیامبر (ص) بیعت داشتند. «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يَبَايَعَنَّكَ عَلَيَّ...» (ممتحنه، ۱۲)، نمون‌های از این بیعت‌ها اعم از خودداری کردن از شرک، سرقت، زنا، کشتن فرزندان، نافرمانی از دستورات پیامبر (ص) و نسبت دادن فرزندان دیگران به شوهران خود بوده است. پاره‌ای از این بیعت‌ها بعد از فتح مکه رخ داد، گرچه برخی گفته‌اند بیعت‌نساء نام دیگر بیعت عقبه اول است. زنان به صورت گروهی و گاه انفرادی برای بیعت به دیدار پیامبر (ص) می‌رفتند. (ابن سعد، محمد ابن منیع، الطبقات الکبری، ج ۸، ص ۱۸۳)

و حضرت امام چنین فرمایش دارند: تکلیف خانم‌ها این است که درکار سیاسی، مشارکت داشته باشند (امام خمینی ۱۳۸۵ ج ۱۰ ص ۱۵) زن شجاع زنی است؛ در مقدرات اساسی مملکت شرکت داشته باشد. چراکه زن آدم ساز است (امام خمینی ۱۳۸۵ ج ۶ ص ۳۰۱)

۵- مشارکت زنان در روایات

گزارش ابن حجر در کتاب تهذیب زنان راوی حدود ۱۵۰۰ تن از زنان معتبر احادیث در جوامع اصیل اهل سنت ارائه کرده است و التهذیب، نشان می‌دهد، که تنها حدود ۲۷۰ تن از اینان، در جلد ۲۴ معجم رجال الحدیث ۱؛ مرحوم آیت‌الله خویی نیز حدود ۱۳۰ راوی زن شیعی به وجود دارد به مانند مردان راویان احادیث ثبت شده‌اند... (محلّاتی، ذبیح الله، ریاحین الشریعه در ترجمه دانشمندان بانوان شیعه، ج ۵، ص ۳۰۲)

زنان بیک

امام حسن عسکری (ع) برای ارتباط با اصحاب، یکی از زنان را واسطه قرار می‌دادند و از طریق آن‌ها پیام خود را به اصحاب می‌رساندند، (کاووسی فر، فاطمه، صیانه بانوی منتخب حکومت مهدوی، ش ۲۹، ص ۱۱۲).

زنان مبلغ

خنساء از طایفه بنی سلیم از زنان باکمال بود او در تبلیغ دین اسلام کوشا بود و موجب شد تمام قبیله اش به اسلام بگروند او گاهی با اشعاری که می‌سرود از اسلام حمایت می‌کرد و مسلمانان را در جنگ بر ضد کفار تشویق می‌کرد. ((همان)) ست که پاداش و مزد در برابر آن وجود داشته باشد. (مریدی، نوزری، ۱۳۷۳ ش: ۵۲).

زن فعالیت‌های اجتماعی

ارزشمندترین احساسی که پرودگار به زن عطا کرده عواطف اوست، اما بهترین درک که می‌تواند خانواده را سر سامان دهد نقش مادری است، ائمه معصومین (ع) در تاکید فرموده‌اند:

«جهاد المرأة حسن التبعل» (شیخ مفید ۱۴۱۳ ص ۳۹) و «الاشفیع للمرأة أنجح عند ربها من رضا زوجها» (حر عاملی ۱۴۰۹ ج ۲ ص ۲۲۲) این احادیث امورخانه داری را اختصاص به زنان نمی‌داند. و توصیه می‌کند زنان در خانه در حصر نباشند. امام (ره) می‌فرماید: این تبلیغات در اسلام است، که زنها می‌بایست درون منزل بنشینند و درب منزل را قفل کنند و بیرون نیایند! در صدر اسلام زنها در معارکه و لشکرها حضور فیزیکی داشتند. البته حضور زنان در معرکه و فعالیت‌های اجتماعی به مانند مردان نبوده و شرایط خاص خودش را دارد. اسلام فرق گذاشتن بین زنان و مردان را جایز نمی‌شمارد، زیرا زنان و مردان آزاد آفریده شده اندوبه همین خاطر به زنان و مردان حق انتخاب و رای داده شده است، (امام خمینی، صحیفه ۱۳۸۵ ج ۵ صص ۲۱۷-۲۱۶) پرداختن درامورات اجتماع و شرکت در مناسبت‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، در توجیه و تأکید به این است که حق زن و مرد متساوی باشد. زنان در همه امور و مناسبات جامعه و مسلمین می‌توانند دارند، زنان می‌توانند بمانند مردان، در امر به معروف و نهی از منکر جزئی‌ترین فرائض دین می‌باشند، آنان سهیم باشند. اسلام در پذیرش سه امر شرعی و واجب نماز، حج و روزه بنا نهاده شده است و علی (ع) هر سه واجب الهی را برای هردو (زن، مرد) در معانی باطنی آن تفسیر کرده است. حضرت امور مربوط به کارکرد زنان در خانه را همسنگ واجبات الهی قرار داده است. راه یافتن چنین دیدگاهی در متون رسمی شیعه، رسمیت بخشیدن در محدودیت زنان در خانه‌ها بوده است و فقیهان از چنین روایاتی در محدودیت زنان بهره می‌بردند.

آیه ۷۱ و ۵ توبه حق امر به معروف و نهی از منکر بر زنان و مردان یکسان می‌داند، و این حکم زنان در اجتماع را می‌رساند. نازل شدن آیه ۱۲ سوره ممتحنه مشارکت سیاسی اجتماعی زنان را می‌رساند. که در بیعت سیاسی و.. با مردان یکسان هستند «بیعة النساء»، در پیمان عقبه دوم و پیمان و بیعت رضوان و مناسبت غدیر خم، مشارکت زنان در جنگ‌های صدر اسلام، و همیاری در آبیاری مزارع، طبخ غذا برای لشکر، تیمار داری از مجروحان جنگی، مهاجرت کردن زنان به حبشه و مدینه بمانند مردان و در کنار آنان، نشان دهنده جواز فعالیت‌های اجتماعی زنان است. امام خمینی (ره) می‌فرماید: «شیعیان زنان را در صحنه‌های اجتماعی مشارکت می‌دهند و آنان را طرد نمی‌کنند، زنان در جایگاه رفیع انسانی قرار دارند» (مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ۱۳۸۴: ۲۸) امام (ره) می‌فرماید: فساد اخلاقی مفسده‌ای است که زن و مرد در آن در تساوی هستند در صورت ارتکاب جرم با هردو برخورد می‌شود و برای هر دو حرام است (امام خمینی ۱۳۸۵ ج ۵: ۱۸۳). در جای دیگر امام (ره) چنین بیان کرده‌اند: زنها امروز می‌بایست تعلیم و تعلم صحیح داشته باشند و دخالت صحیح در امور نمایند. (امام خمینی، ۱۳۸۵ ج ۱۳: ۱۹۳).

اصول و کیفیت تایید شده اشتغال زنان با قرآن

اسلام اختیار داشتن زن در اموال را حق او برمی شمرد و این اصل مورد تایید فقه شیعه قرار دارد، و از طریق آیات و روایات تایید شده است. «وَلَا تَوْتُوا السَّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا» اموالتان را، که خداوند وسیله‌ی قوام زندگی شما قرار داده، به دست سفیهان نسپارید. (نسا، ۵) در توسعه و گسترش اقتصادی زنان هم می‌توانند به آسایش خانواده کمک خرج باشند و از اموال خود در تجارت و خرید و فروش استفاده کنند. همچنان که حضرت خدیجه اینگونه عمل می‌کردند.

تایید کیفیت حضور

خداوند متعال در مورد کیفیت حضور زنان در اجتماع می‌فرماید: « قُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَ يَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ» خطاب به زنان با ایمان از نگاه هوس آلود دست بکشند. و دامان خود را محفوظ نگاه دارند و در زینت، آشکار نکنند، و روسری (بالا پوش) خودشان را بر روی سینه‌ها (برجستگی زنانه) بیاندازند و پوشانده باشند (تا از نگاه مردم درامان باشند). (نور، ۳۱) قرآن کریم در داستان دختران حضرت شعیب (ع) چنین می‌فرماید: «وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصَدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ» (قصص، ۲۳) و - حضرت موسی - هنگامی که به (چاه) در محل مدین، رسیدند گروهی از مردان را دیدند احشام خود را سیراب می‌کردند، در حالیکه دوزن را روئیت نمود، که به آب نزدیک نمی‌شدند. (حضرت موسی) در خصوص توقف آنها پرسیدند؟ (چرا گوسفندان خود را آب نمی‌دهید؟! ما تامادامی که (محل آب دادن به احشام) خلوت نشود به آن نزدیک نخواهیم شد، و اما پدر ما فرتوت (پیر مرد کهنسالی) هستند و قادر به کار نیستند، قادر به کار چوپانی نیستند. در حدیثی امام صادق (ع) روایت شده است که: ایشان درباره این آیه فرموده اند: «قَالَ مَا خَطْبُكُمَا - قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصَدِرَ الرِّعَاءُ» دختران شعیب می‌خواستند، خوراندن آب به گوسفندان را موکول به رفتن چوپانان مرد بکنند و این نشان از این دارد که در فرهنگ دینی با اشتغال زن مخالفتی نشده ولی توجه به مبانی ورد قبول آموزه‌های دینی حائز اهمیت است. (جامع الاخبار، ص ۱۲۱)

تایید و تمجید قرآن از زنان بزرگ

۱. حضرت زهرا (س) «إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَ انْحِزْ إِنَّ شَانِكَ هُوَ الْأَبْتَرُ»

۲. حضرت مریم: «كَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ» پس خدا او را به نیکویی پذیرفت و به تربیتی نیکو پرورش داد و زکریا را برای کفالت و نگهبانی او برگماشت؛ هر وقت زکریا به صومعه عبادت مریم می آمد نزد او رزق شگفت آوری می یافت، گفت که ای مریم، این روزی از کجا برای تو می رسد؟ پاسخ داد که این از جانب خداست، همانا خدا به هر کس خواهد روزی بی حساب دهد.

۳. آسیه: «ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ» (تحریم ۱۱) و خداوند برای مؤمنان، به همسر فرعون مثل زده است، در آن هنگام که گفت: «پروردگارا! خانه ای برای من نزد خودت در بهشت بساز، و مرا از فرعون و کار او نجات ده و مرا از گروه ستمگران رهایی بخش!

۴. مادر حضرت موسی: «وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خَفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ» (قصص ۷) و به مادر موسی وحی کردیم، که فرزندت را شیر ده هر وقت درباره اش نگران شدی، او را به دریا افکن و ترس و اندوهی به خود راه مده که ما او را به تو بر می گردانیم و او را از پیامبران قرار خواهیم داد.

در دین مبین اسلام، زن مقام بالا و سمت های سترگی دارد، که اگر در مقام فعلی خود که همان شان اوست، قرار داشته باشد، بسیاری از سختی های خانواده و اجتماع قابل حل شدن است. اما اگر زن از این مقام منفک شود، به هیچ وجه نمی توان از او رشدانسان های صالح را از او انتظار داشت.

قرآن و تایید مالی زن

دین مبین اسلام مالکیت تملیکی اموال بدست آمده حاصل زحمات خود زنان را به خوشان می سپرد. خداوند متعال می فرماید: «لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا وَ لِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ» مردان نصیبی از آنچه به دست می آورند دارند، و برای زنان نیز نصیبی است. در روایات معصومین (علیهم السلام) به کار و تلاش اقتصادی توصیه اکید شده است. پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله وسلم) برترین جزء از هفتاد جزء عبادت را طلب روزی حلال می داند (حرعاملی، ۱۴۱۴ق: ۲۱) روایتی از امام صادق (علیه السلام) آمده است: «در تفسیر مجمع البیان آمده است که: «خداوند پاداش مالی را بر اساس حسن تدبیر به مرد و زن اعطاء می کند، یعنی بهره زنان از زراعت و کسب و کار پیشه خود بهره دارند، پس قانع باشند و از خداوند راضی و شاکر. (طبرسی، مجمع البیان، ج ۳، ص ۶۴).

اختیار در تایید مالی

یکی از راههای رشد معنوی انسان توجه به تمامی جنبه‌های حصول این رشد است. یکی از این روش‌ها، استفاده از اموال می‌باشد و زنان در حوزه انجام مسائل عبادی، با توجه به دسترسی بر اموالی که در تملک ایشان است می‌توانند به این مهم دست یابند. خداوند متعال در این باره می‌فرماید: «وَالْمُتَّصِدِّقِينَ وَ الْمُتَّصِدِّقَاتِ» (احزاب، ۳۵) مردان انفاق کننده و زنان انفاق کننده. در تفسیر این آیه در تفسیر مجمع البیان نیز به پرداخت زکات واجب توسط زنان اشاره شده است. وَ الْمُتَّصِدِّقَاتِ؛ و زنانی که زکاة واجبه را از اموالشان می‌دهند. (ترجمه مجمع البیان، مترجمان، ۱۳۶۰، ج ۲۰، ص ۱۱۶)

تایید استقلال مالی

خداوند حکیم می‌فرماید: «وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْتُمْ فِي انْفُسِكُمْ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (البقره، ۲۴۰) زنان پس از فوت همسر و گذارنده شده عده به اطلاق و عموم این آیه، شامل تصدی شغل زنان می‌گردد. رشید رضا در المنار در مورد این آیه بیان می‌دارد: فعالیت اقتصادی زنان (اشتغال) مانعی ندارد، به شرط شناخت اصول عقلانی و عرفی که در جامعه انسانی تایید شده باشد، و در قرآن هم دلیل محکمی از آن استنباط و حیثیت خانواده را مورد سوال و نکوهش قرار ندهد، (رشید رضا، ۱۴۱۴، ج ۲، ص ۴۲) علامه طباطبایی در تفسیر المیزان در مورد این آیه بیان می‌دارد: «فلا جناح» زنان بعد از عده طلاق آزاد در اختیار همسر و استقلال مالی هستند، و بر اساس نیاز کسی نمی‌تواند مانعی برای او باشد و همچنین نمی‌توانند او را از این کار باز دارند. و هیچ جاهلیتی مانع پذیری برای زنان نمی‌گردد که این حق شرعی آنان مورد نهی قرار گیرد. (طباطبائی، ۱۳۷۴، ش ۲ ص ۳۶۲) با بررسی دیدگاه مفسران در زمینه مالکیت و استقلال زن و فعالیتش در کسب و کار، مفسران قائلند که زن نیز مثل مرد، مالک اموالی است که از طریق کسب و ارث به دست می‌آورد و از آن در استقلال مالی برای خودش برخوردار می‌شود و این از قوانین مترقی اسلام که به حقوق زنان ارزش نهاد و زن را مالک اموال خودش دانست. (علامه طباطبایی و رشیدرضا، پژوهشنامه قرآن و حدیث، دوره ۱۴، پاییز و زمستان ۱۳۹۹، شماره ۲)

در قرآن به آیاتی بر می‌خوریم که نوعاً به اشتغال زنان اشاره دارد «فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ» (الطلاق، ۶)، پس-دایه- اگر به فرزند شما شیر بدهند پاداش (مزد) آنها را بدهید. در تفسیر سید قطب چنین آمده است: «... وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمْ فَسْتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَى» اگر توافقی بین دایه آشیر دهنده) نگردد، مرد زن دیگری برای شیر دادن بچه در نظر گیرد: چرا که بچه شیر دادن از جزء وظایف زنان نیست، (سید قطب، ۱۴۰۴ ق: ۳/۶) پس زن و مرد چنانچه در شیر دادن بچه به توافق مالی نرسند مرد می‌بایست برای شیر دادن بچه بگیرد. (طباطبائی، ۱۳۹۰ ق: ۱۹/۵۳۱)

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ» خدا بیع را حلال کرد، خرید و فروش را، که نوعی کسب و تلاش اقتصادی است، حلال کرده. آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً» (۱۳۰، آل عمران) بنا براین، حکمی که برای بیع و ربا، بیان شده از احکام مشترک میان زن و مرد است.

علاوه طباطبایی در تفسیر المیزان بیان می‌دارد که واژه های « فعل»، « عمل» و « کسب» در قرآن به معنای کار و تلاش هستند، (همان)

تأیید اشتغال زنان در روایات

در روایتی از رسول خدا چنین بیان شده است: «رخص رسول الله في خروج النساء العواتق العید للتعرض الرزق» پیامبر (ص) چنین اجازه ای برای زنان صادر نمودند، از منزل زنان خارج شوند و بساط (دورگردی) خرید و فروش برپاکنند. این نوعی توصیه و روشی جهت در آمد زنان است که پیامبر (ص) به زنان سفارش نمودند و براین اساس می‌توان جواز مشروعیت شغلی زنان در جهت رفع حاجات عامیان (مردم) بر آن صحنه گذاشت. (مجلسی، محمد باقر، ج ۲۲، ۱۵۵) در عصر رسالت مشاغل فراوانی وجود داشتند، که متصدی آن زنان بودند مانند: صنعت که به وسیله دست ساخته می‌شد، نخریسی، بافتن پارچه، تاجری کردن و تجارت، بازرگانی، فروشندگی، امدادگری، نانویی و چوپانی، از جمله مشاغل عصر رسالت بود، که برخی از زنان بدین شغل‌ها اشتغال داشتند در تفسیر المیزان آمده است، پیامبر در امور غیر عامه از قبیل تعلیم و تعلم، پرستاری بیماران و مداوای آنان را منع نکرده اند، سیرت نبویه بسیاری از این کارها را سند کرده است (همان، ۵۲۹)

در روایت چنین آمده است: «وَسُئِلَ عَنْ أَجْرِ النَّائِحَةِ فَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ وَقَدْ نِيحَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ فِي خُصُوصِ اجْرَتِ زَنْ نُوْحِهٖ غَرَّ اَزْ اِمَامِ صَادِقٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ سَوَالِي شَدَّةٌ كِهْ اِمَامٌ دَرِ پَاسِخِ چَنِینِ فَرَمُودَنَد: مَزْد نُوْحِهٖ بِهْ زَنْ تَعْلُقِ مِیْ گِیْرِد، حَتِّیْ اِگَرِ اِیْنِ نُوْحِهٖ بَرِ پِیَامْبَرِ (ص) بَاشَد. (مَجْلَسِی، مَحْمَدْتَقِیْ بِنِ مَقْصُودِ عَلِی، رُوضَه الْمَتْقِیْنِ فِی شَرْحِ مَنْ لَیْحِضْرَه الْفَقِیْه (ط - الْقَدِیْمَه) قَم، چَاپِ دُوم، ۱۴۰۶ ق، ج ۱، ص ۴۷۳) اَز حَنَّانِ بِنِ سَدِیْرِ نِیْزِ رِوَایْتِ شَدَّةٌ كِهْ: دَر مَحَلَّهٖ مَآ زَنْاَنِیْ وَجُودِ اِدَشْتَنَد كِهْ بَا پَرْدَاخْتِ اجْرَتِ بِهْ كَنِیْزِ نُوْحِهٖ خُوَانِ اسْتِخْدَامِ شَدَّةٌ بُوْدَنَد وَ بِهْ كَارِ نُوْحِهٖ گَرِیْ مَشْغُولِ بُوْدَنَد... (كَلِیْنِی، مَحْمَدْبِنِ یَعْقُوب، كَافِی، ج ۵، ص ۱۵۱ / ج ۵، ص ۸۶)

آوازه خوانی

«انَّ اَبِیْ بَصِیْرٍ قَال: سَأَلْتُ اَبَا جَعْفَرٍ ع عَنْ كَسْبِ الْمُعْتَبِيَّاتِ فَقَالَ اَلَّتِي يَدْخُلُ عَلَيْهَا الرَّجَالُ حَرَامٌ وَ اَلَّتِي تُدْعَى اِلَى الْاَعْرَاسِ لَيْسَ بِهٖ بَأْسٌ» از امام باقر (ع) درباره درآمد زنان آواز خوان سؤال شد.

حضرت فرمودند: اگر در مجلس مردان وارد شوند، حرام است ولی اگر برای مجالس عروسی زنانه آواز بخوانند اشکالی ندارد. (الکافی - ط اسلامیة الشیخ الكلینی، ج ۵، ص ۱۱) در روایت دیگری از امام صادق وارد شده که حضرت فرمودند: «أَجْرُ الْمَغْنِيَةِ الَّتِي تَزْفُ الْعَرَائِسَ لَيْسَ بِهَ بَأْسٍ لَيْسَتْ بِالَّتِي يَدْخُلُ عَلَيْهَا الرِّجَالُ». «مزد و اجرت زن آواز خوانی که برای مجلس عروسی می خواند در صورتی که مردان در آن مجلس نباشند، اشکالی ندارد. (همان، ۱۲۰)»

کاسبی

زنی در اسلام به نام ام معبد النصارى بود که در هنگام فصول و برداشت میوه ها در تهیه آب میوه بر می آمد و آن را در بازار به قیمت مناسب بفروش می رساند و از این طریق به فروش نوشیدنی برای عامه مشغول بود است. (ابن اثیر، عزالدین، اسد الغابه، جلد ۶ ص ۳۹۶) رانطه همسر عبدالله بن مسعود، از صحابی مشهور رسول خدا (ص) از جمله زنانی بود که به صنعتگری می پرداخت. و حاصل دسترنج خود را بفروش می رساند. (طبرانی، سلیمان بن أحمد بن ایوب، المعجم الکبیر الطبرانی، ج ۲۴، ص ۲۶۵ - ۲۷۰)

تجارت

حضرت خدیجه (س) زن توانا و قدرتمند جزیره العرب بود. او از چهره های بارز و از تاجران سرشناس عربستان و کشورهای همجوار آن بوده که ارقام عمده ای از کالاهای مورد نیاز را خرید و به فروش می رساند. (ابن هشام، عبدالملک، السیره النبویه ج ۱، ص ۲۱۱ - ۲۱۲)

کار خدماتی

اسماء بنت عمیس و ام ایمن در خانه حضرت زهرا (س) خدمت می کرده اند. و اما شاطری زنان از مشاغل رایج صدر اسلام بوده است (فضه) کنیز حضرت زهرا (س) «وكانت (فضه النوبیه) شاطره الخدمه فعلمها رسول الله (ص) دعاً تدعو به. فقالت لها فاطمه اتعجین او تخبزین؟ فقالت بل اعجن یا سید تیبو احتطبت فذهب و احتطبت فضه نوبیه»
و یا اینکه منظور حق العمل کاری باشد، یعنی آن زن، (فضه) خدمت خود را به شرط دریافت بخشی از اصل کار انجام دهد. (همان، الصابه، ج ۸، ص ۱۶۷) و همچنین اسما بنت عمیس و سلمی (خدمتکار حضرت رسول) و صفیه (قابلیگی دختر رسول خدا) را برعهده داشت و پیامبر به او در قبال کارش فدیة داد. (اثیر، عزالدین، اسد الغابه، ج ۵، ص ۴۷۸)
از ابوهیره نقل شده است: زن سیاه چهره ای که خادمه و تمیزکننده مسجد پیامبر (ص) بود به این کار (خدمت رسانی امور تنظیف مسجد پیامبر (ص)) اشتغال داشت. (دیلمی، أعلام الدین فی صفات المؤمنین؛ ص ۲۶۹).

امداد رسانی

در جنگ «احد» زنان زیادی برای کمک به مجاهدان شرکت داشتند و با رساندن آب و غذا و شستن لباسها و یا پرستاری مجروحان، به سپاه اسلام یاری می‌رساندند. از جمله: م ایمن، «ربیع» دختر «م» («عوذ بنعفراء»، «حمنه بنت جحش، و برخی از زنان حاضر برای رزمندگان آب و نان حمل می‌کردند. (ابن اثیر عزالدین ابوالحسن علی بن محمد بن عبدالکریم، اسد الغابه، ج ۵، ص ۴۵۱) (رفیده در جنگ خندق (مداوای مجروحان و ربیع دختر معوذ بن عفراء انصاری شرکت در جبهه داشتند) (ابن حجر عسقلانی، الاصابه ج ۴، ص ۴۷۷).

شاعره بودن

از شاعران زن دوران پیامبر (ص) می‌توان به «خنساء» اشاره کرد. و از زنان شاعر دیگر «ام کلثوم» خواهر حقیقت طلب - عمرو بن عبدود- بود و زن دیگری بنام «شیماء» خواهر پرورده رضاعی پیامبر (ص) بود که برای پیامبر (ص) اشعار می‌سرود و به مدح ایشان می‌پرداخت و از پیامبر (ص) صلّه دریافت می‌کرد. (باقی پور، فاطمه سادات، زنان فعال عصر پیامبر (ص)؛ ص ۳)

مذمت مشاغل

از بوعلی نقل شده است، بیکاری امکان فساد زن را بیشتر می‌کند، زن با بیکاری مفرط احساس پوچی می‌کند، در صورت عدم تمکن مالی خانواده شرایط در لهو باطل گسترش خواهد یافت. این برعهده مردان است، که همسران خودشان را در فعالیت و امور مهم در تخصص زنانه و در محیطی امن دعوت به کار نمایند. (ر.ک به: منصور نژاد ۱۳۸۱ ص ۱۴۱).

ترانه سرایی در مذمت

گزارشی از محرمات اشتغال زنان در تاریخ طبری در پی کسب کار ترانه سرایی به ثبت رسیده است و سماع زنان در مشاغلی مانند آوازه خوانی، ترانه سرایی و .... وجود دارد. این مصادیق از مشاغلی مانند آوازه خوانی و ترانه سرایی و به نقل از تاریخ بسیاری از زنان در دربار سلاطین گذشته و در مجالس امروزی وجود پررنگ داشته اند، که با وجود مرز بندی مشاغل مجاز، از طریق غیر مشروع در آمد زائی می‌کردند. این مشاغل در اسلام مورد نفرت و مذمت قرار گرفته و جزء مشاغل غیر متعارف و نامشروع اسلام است. (بروجردی، آقا حسین، منابع فقه شیعه، ترجمه جامع احادیث الشیعه، ص ۲۲) البته آوازه خوانی برای مدح و عروسی زنانه و متعارف با محیط زنانه باشد، اشکالی ایجاد نمی‌کند. (طبری، محمد جریر، ج ۸، ص ۳)

خلوت نشینی

«رَوَى عَنْ مُحَمَّدِ الطَّيَّارِ قَالَ دَخَلْتُ الْمَدِينَةَ وَ طَلَبْتُ بَيْتًا أَتَكَارَاهُ فَدَخَلْتُ دَارًا فِيهَا بَيْتَانِ بَيْنَهُمَا بَابٌ وَ فِيهِمَا مَرْأَةٌ فَقَالَتْ تَكَارَى هَذَا الْبَيْتِ قُلْتُ ...»

روایت از محمد طیار است: پس از ورود به مدینه منزلی را اجاره کردم با ورود به خانه که دارای دواطاق بود متوجه درب تودر تو بین اتاق‌ها شدم و در اتاق مجاور زنی زندگی می‌کرد، آن زن از من درخواستی ای نامشروعی داشت که با این کار از من مزد دریافت کند اما من ترک را ترجیح دادم. اسلام می‌گوید: هیچ مرد و زنی در مکانی خلوت نکنند، قطعاً شیطان سومی بین آنها حضور دارد، اسلام رجوع به این مشاغل را جایگاه شیطانی برای زنان توصیف می‌کند. و بیان می‌کند چیزی جزء دوزخ نصیب آنان نخواهد شد. (ابن بابویه، محمد بن علی، من الا يحضره الفقيه، مترجم: غفاری، ج ۴، ص: ۳۴۲)

جاسوسی

در گذشته مشاغلی وجود داشته اند که در حکم جاسوسی به آن نگریسته می‌شد. امروزه کاربرد فراوان دارد. در روزگاران قدیم این مشاغل جز مشاغل پر نفوذی بوده که از طرف برخی از کار گزاران و افراد بالادستی اقدام صورت می‌گرفته است، زنان اجیر می‌شدند تا در خدمت جاسوسی تربیت شوند. داستان کنیزک که منصور به منظور پیدا کردن محل اختفای محمد فرزند عبدالله زنی را شکنجه می‌کرد، شاید شنیده باشیم منصور برای اعتراف از آن زن در حین شکنجه به او گفت تو شاید نام زنی بنام حجامه را شنیده باشی که با شما و در بین شما به عنوان دوست قرار داشته اما او ستون پنجم ما بود و آن زن گفت بله دیده ام، او همان زنی است که ما برای جاسوسی گماردیم و اسمش حجامه و کنیز من است که ماموریت داشت با ورود به خانه‌های شما برای ما اطلاعات (جاسوس) کسب می‌کرد تا امثالی مثل شما را گرفتار کند او کسی جز پذیرفته شده و به خدمت گرفته شده ما نبوده است. (همان، ج ۲، ص ۱۰۹) البته شغل زنان در جهت مصلحت نظام اسلام باشد و کسب اطلاعات مورد تقبیح نمی‌باشد چرا که که خیر و مصلحت جامعه با اندیشه و افکار نو که از اسلام محافظت می‌کند جز مسائل لاینفک مسلمین بوده و جامعه از چنین زنانی سازمان یافته و ارزشی باشد حمایت و از زنانی که خیر خواه مسلمان نباشند، نکوهش می‌کند (باقی پور، فاطمه سادات، زنان فعال عصر پیامبر (ص)؛ ص ۳)

موسیقی در مذمت

زنان در طول ادوار به عناوین مختلف در موسیقی، نقش داشته اند. البته تحت تاثیر افکار فمینیستی رشد نمو آنان زبانزد شده است. در طول تاریخ زنان بی شمار بوده اند، اعم از کنیزان به

خدمت گرفته شده در دربار حاکمان به ظاهر اسلامی (عباسی) علی الخصوص هارون الرشید و ... با آموزش موسیقی به بالاترین مزد حقوقی می‌رسیدند، و گاه همانند شاهزادگان شهرت و ثروت فراوانی کسب می‌کردند. (السیوطی، جلال الدین، تاریخ الخلفاء، ص ۲۵) مشاغلی موسیقی از جمله مشاغلی بوده که در اسلام مورد مذمت واقع گردیده و این جزء مشاغل نامتعارف شناخته شده و راه کسب در آمد در این شغل مذموم واقع می‌شود آیه ۷۲ سوره فرقان، آیه ۳۰ سوره حج، و آیه ۳ سوره مومنون آیه ۶ سوره لقمان ائمه در این آیات فرموده اند. منظور از لهو لعب همان غناست، لغت لهو در معنای چیزی می‌باشد که انسان را از مهمترین مسائل بازمی‌دارد انسان را به گناه و باطل می‌کشاند سرگرمی شدن به شعر و حالات موسیقی را خلق گناه را برای انسان هموار می‌کند (ترجمه المیزان، ج ۱۶، ص ۳۱۳)

« وَ الَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ »؛ (مؤمنون، ۳) و « وَ الَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ »؛ (فرقان، ۷۲) و « وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ »؛ (حج، ۳۰) «سخن زور» در تفسیر «خواندن حرام» (غنا) و «مشاهده باطل» است. در فقه شیعه که با استناد قرآن کریم، سنت و روایات، عقل و اجماع؛ لازم نیست، که همه احکام، به طور آشکار، از قرآن کریم مثال زده شود، در قرآن قید ارزش کلیت مطرح است، شاید لفظ جزئی و فصل دادن و مطابقت آنها از طرف گفتار معصومین (ع) صورت گرفته شده باشد، که همان حکم قرآن است. فراوانی روایات در حرام بودن موسیقی وجود دارد؛ که با رجوع به کتابی از شهید آیت الله عبدالحسین دستغیب در جلد اول با عنوان گناهان کبیره نام ببریم که در ثبت رساندن حریم غنا به آنها ادله شده است. دسته دیگری از روایات وجود دارند، که حرام بودن موسیقی را بیان می‌کنند، که با ذکر قوی و دلیل متقن در این کتاب به بیان آنها ذکر شده است.

نتیجه‌گیری

در مقاله، بخشی از منزلت و مذمت زنان از منظر قرآن و روایات مطرح شد، و بیان اولویت شغلی زنان با نحوه حضور زن در اجتماع با مثال‌های قرآن در تایید و مذمت با آیات و روایات تبیین شد. از آنجا که اشتغال زنان جزء مهمترین مسائل روزمره از آنجا که در روایات متعدد، و خوب اطاعت زن از مرد جزء ضروریات است، از لحاظ شرعی به قید استطاعت زنان باید مطیع و با رضایت مردان در جامعه حضور داشته باشند. پس زنان باید خانه نشین باشند، به بهانه لزوم اطاعت زن از مرد در خروج از منزل ولی بنا بر اقتضات عصر فعلی زنان در فعالیت‌های متعدد شرکت داشته و جامعه به تخصص آنان نیازمند است. هر چند که پیامبر (ص) و ائمه معصومین علیهم السلام زنان را به فراگیری علوم مربوط به خودشان مشاغل زنانه تاکید فراوان داشته اند. و بسیاری از مشاغل زنان اعم تجارت، شبانی، دوره گردی، عطر فروشی، کشاورزی، قضاوت، مداحی، صنعتگری و... برخی

از این مشاغل با توصیه رسول اکرم(ص) برای زنان مد نظر قرار می گرفت، اسلام اشتغال وکسب در آمد زنان از طریق حرفه مذمت شده تعبیر حرام می کند و به زنان توصیه می کند، به سوی این مشاغل نروند زیرا در جامعه ای که زن در معرض آلودگی و بی بند باری باشد، زن به اضمحال می رود. البته تایید شدن مشاغل زنان در این پژوهش نظر شرعی اسلام می باشد. و مشاغل مذمت شده حرام ، و مورد غضب اسلام قرار دارند که زنان می بایست از آن دوری نمایند.

منابع

قرآن

نهج البلاغه

آخوندی، محمد، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چاپ چهارم

ابن هشام ، عبدالله بن یوسف (بی تا) ، السیره النبویه بیروت، ناشر: دار التراث العربی

ابن اثیر، علی بن ابی الکریم محمد بن حمد شیبانی، اسد الغابه، فی معرفه الصحابه، ۱۴۰۹ق، بیروت، دار الفکر،

باقی پور، فاطمه سادات، (۱۳۸۵) زنان فعال عصر پیامبر، صدر اسلام (ش ۴۴)

سیوطی، جلال الدین: الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور، ۱۹۹۳م، بیروت، دارالفکر

شعیری، سید تاج الدین ، جامع الاخبار، روایات اهل بیت(ع) بتا ، بی جا

حسینی میرصفی؛ سیده فاطمه، دیانی، فاطمه، بررسی تطبیقی اشتغال زنان، ۱۳۹۸، شماره ۷،

حزعاملی، محمد بن حسن، (۱۴۱۴ق)، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، بیروت

حکمت نیا، محمود (۱۳۹۰) حقوق زن و خانواده، تهران، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

دیلمی، حسن بن محمد (۱۴۰۸)، أعلام الدین فی صفات المؤمنین، محقق / مصحح: مؤسسه آل البيت علیهم

السلام، قم، چاپ اول.

رشیدرضا، محمد، (۱۴۲۶ق/ ۲۰۰۵م)، تفسیر القرآن کریم، المشهور به تفسیر المنار، تحقیق. ابراهیم شمس الدین،

الطبعه الثانيه، دارالکتب العلمیه، بیروت، لبنان.

صدوق، محمد بن علی، ابن بابویه (۱۳۸۵)، علل الشرائع، قم، کتاب فروشی داوری، چاپ اول.

صدوق، محمد بن علی، ابن بابویه (۱۴۱۳)، من لایحضره الفقیه، مصحح: غفاری، علی اکبر، قم،

صدوق، محمد بن حسین، ابن بابویه (۱۴۱۳ق)، محمد بن علی، من ال یحضره الفقیه قم، چاپ دوم.

قطب، سید ابراهیم شاذلی، (۱۴۱۲ق)، فی ظلال القرآن، دارالشروق، بیروت، قاهره.

الطبرسی، الفضل بن الحسین، (۱۴۳۷ق)، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تحقیق و تصحیح السید هاشم الرسول

محلاتی، بیروت، دارالمعرفه.

طبرسی، حسن ابن فضل، (۱۳۷۰هـ، ش)، مکارم الاخلاق، ناشر: الشریف الرضی، قم

طبرانی، سلیمان بن احمد، (بیتا)، المعجم الکبیر، بیروت، داراحیاء التراث العربی

طبری، محمد بن جریر، (بیتا)، تاریخ طبری، بیروت: مؤسسّه العلم ابی سفیان، بیروت، مؤسسّه الرساله.

طباطبائی، محمد حسین، (۱۳۷۴ش)، ترجمه تفسیر المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر

انتشارات اسلامی جامعه مدرسین.

کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۷۵)، (الكافی، ط- الاسلامیه، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، قم، انتشارات دارالکتاب الاسلامیه
مجلسی، محمد باقر، (۱۴۹۳ق) بحار الانوار، بیروت، مؤسسه الوفاء. منسی، سامیه، بیتا، المرآة فی الاسلام،
بیروت، دارالحیل
مکنون، ثریا، ۱۳۷۱، وضعیت اشتغال زنان، پیش شماره ۹، فروردین، ماهنامه یاس،
موسوی خمینی، سید روح الله. (۱۳۸۵) صحیفه امام (دوره ۲۲ جلدی)، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام
خمینی، چاپ چهارم.
محلّاتی، ذبیح الله، ریاحین الشریعه، ۱۳۶۹هـ، معرفی بانوان دانشمند شیعه، انتشارات دارکتب اسلامی
منصور نژاد، محمد. (۱۳۸۱). مسأله زن، اسلام و فمینیسم، تهران: انتشارات زیتون، چاپ اول.
شیخ مفید، محمد بن محمد. (۱۴۱۳ق) احکام النساء، قم: بی تا، ص ۱۴۹. انتشارات مفید
نوری، اعظم، نقش مادری در آموزه‌های دینی، ۱۳۹۳، ش ۲، پرتال جامع اسلامی.

COPYRIGHTS

© 2025 by the authors. Licensee Islamic Azad University Jiroft Branch. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

ارجاع: اسدی مهماندوستی محمد، جعفری هرنندی محمد، حسینی سیداصغر، رویکرد قرآن و روایات در تأیید و مذمت اشتغال زنان، فصلنامه مطالعات قرآنی، دوره ۱۶، شماره ۶۲، تابستان ۱۴۰۴، صفحات ۱۲۶-۱۰۹.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی